

Kodály, a gondolkodó ember

2009 május 06. Flag

Szöveg méret

90
Mentés

- 1

Értékelés kiválasztása Még nincs értékelve

Mérték

Kodály Zoltán ama felettébb ritka alkotóm?vészek közé tartozik, akik emberi vonásaikat nem kényszerülnek m?veik mögé rejteni, éppen ellenkez?leg: emberi nagyságuk fémjelzi azokat!

Mint az igazságot személyükben hordozó, hiteles embereknek, neki sem volt méltatlan támadásoktól,

megrázkódtatásoktól mentes az élete egyik politikai rendszerben sem.

A kisstíl?, a lealjasító, kancsal irigység és a mindenkori hatalom támadásai igen sok bosszúságot okoztak. Minderr?l az 1989-ben a Szépirodalmi Könyvkiadó gondozásában Budapesten megjelent, hézagpótló jelleg? kötet lapjait forgatva értesülhet az olvasó. E kötetben a kiadó egy már régóta aktuális igénynek tett eleget: a magyar olvasó elé tárva Kodálynak, az embernek személyes feljegyzéseit, sokszor csak hézagosan lejegyzett gondolatait az ?t foglalkoztató dolgokról, eseményekr?l, melyeket igen gyakran az éppen nála lév? fecniken, koncertjegyeken, meghívókon stb. rögzített. (Kodály Zoltán: Közélet, vallomások, zeneélet).
Egy rokonszenves, a tisztánlátás súlyával terhes – ezért sokak számára elviselhetetlen – emberi-gondolkodói személyiség bontakozik ki e könyv lapjain. Egy olyan magyar emberé, aki személyes vágyait, érdekeit hazája, nemzete boldogulásának víziója alá rendeli, egy olyan látomás alá, melyb?l szinte magányos gigászi munkája által valóság lett: a 24. órában a magyarság saját és senki máséval össze nem téveszthet? zenei anyanyelvének megmentése, fölgy?jtése; egy sajátosan magyar zeneoktatási módszer kidolgozása, halhatatlan zenem?vek szerzése, a magyar egyházzene példátlan méret? gazdagítása. Az ? esetében nem marad puszta közhelypufogtatás a gondolat, ahogy ? maga írja: „Ne fogjunk er?nkön felüli vállalkozásba. De ne becsüljük alá er?nket. Amire képesek vagyunk: tegyük meg, mert a nem foglalkoztatott er? elsorvad. Legyünk magyarok olyan értelemben, mint történelmünk legjobbjai.”
E cikk tárgya azonban els?sorban nem a zenész Kodály. Zenei munkásságáról könyvtárnyi anyagot írtak már össze. Én a maga korában éberen jelenlév? emberre voltam kíváncsi, aki több témában a ma emberének is elgondolkodtató üzenetekkel bír.
Az egypárti, kommunista önkény beköszöntésének idején Kodály, zenei és emberi tekintélyének köszönhet?en, már monolitként magasodik a bértollnokok és megbízóik mocsári fülledtségének fullasztó légköre fölé. A kiválóságot elt?rni nem képes, gyorstalpalt cs?cselék és a kommunizmus évtizedei alatt az érvényesülés szolgálatában divattá vált hazaárulás vigécei vele sem tettek kivételt: a mélyen keresztény beállítottságú és nem csak küls?ségeiben magyar és nemzeti zeneszerz?t sok piszkálódás, sérelem éri. Nem csoda, ha magánfeljegyzéseiben így vélekedik a hatalmat bitorlókról és rendszerükr?l: „Hogy a magyar- ság megszeresse a szocializmust, el?bb a szocializmusnak kell jobban megszeretni a magyarságot.” (1949.) Majd: „Vagy leállítja a párt a kutyaugatást, vagy kivándorló útlevelet kérek, hátralév? kevés napom olyan országban élem le, ahol megbecsülnek és nem háborgatnak méltatlan és aljas támadásokkal” (1957.) A továbbiakban: „...fasiszta banda, szét kell ütni. – Ülnek a fellegvárban, nem tudják mit érez, gondol a nép, melynek nevében uralkodnak. Ez a módszer állandósítja októbert, ahelyett, hogy eltörölné... A bika, ha nyugtában folyton piszkálják, végre felugrik, és döf, akit lát.” (1957.) Majd ismét: „Kontárokra bízták az ország kormányzását. Mohácsi Kombinát, földalatti vasút, tönkretett bortermelés stb. Rajkék kivégzése, majd exhumálása, dísztemetés. Senki és semmi a kommunizmus ügyének nem ártott annyit, mint a párt egyre változó képvisel?i. Er?szak, hazugság: e kett?t a magyar nem bírja.” (1960.) És ismét: „A kommunizmus eszméinek legnagyobb ellensége a párt, azokat tette ellenséggé, akikre leginkább támaszkodhatott volna. Még élnek a parasztok fiai, akiket Szamuely felakasztatott.”
Ugyanebben a témában egy ma is id?szer? anekdotát jegyzett fel 1962-ben: „Két-három el?kel? pártfunkcionárius egy pásztorfiú mellett megállította az autót egy kis közvélemény-kutatás végett. Kérdezgették, ugye most mégis más, mint a régi urak alatt? Gondolkozott, végül: hát – most maguk az urak!” Így szólnak egy ember meglátásai, akit sem az elismerés, sem a siker meg nem szédített, s akin a brutális terror évtizedei alatt sem vett er?t a rettegés.
A Védáknak (India Szentkönyve) a Pándava-fivérekr?l szóló történeteb?l megtudhatjuk, amit amúgy is lépten-nyomot tapasztalunk, hogy az emberre az a legjellemz?bb, hogy semmib?l sem tanul. Sem a történelemb?l (magistra vitae), sem saját kudarcaiból: újra és újra elköveti az ?sök hibáit, egyre nagyobb szakértelemmel „fejlesztve” tovább. Ez az oka annak, hogyha valaki arra hivatott, hogy kimondja az igazságot, ítéletének hitele minden id?ben nemzedékr?l-nemzedékre megmarad.
Érdemes fölidézni, hogyan vélekedik Kodály országunk egyik nemzeti kisebbségér?l, a zsidóságról, a zsidó-magyar problematikának különböz? aspektusairól, mely napjainkig nem oldódott fel, annak ellenére sem, hogy ezt sokan érdekb?l vagy anélkül tagadják. Az alábbiakban idézett gondolatok tükrében kiderül, hogy – bár ezt egyes zsidók többször hangoztatták, mint pl. Werner Leó – Kodály nem volt antiszemita. Az antiszemita faji- vérségi alapállásból utálja a zsidót, s gy?lölete minden egyes, a héber etnikumhoz tartozó egyedre kiterjed. Kodály a sajátosan zsidó mezbe öltözött emberi gyarlóságokat állítja csak pellengérre, a dicsérettel sem marad azonban adós, már ahol erre mód nyílik.
Elgondolkodtató, amit a politikai hatalom után kapkodó zsidó polgártársainak taktikájáról ír skiccszer?en: „Zsidó. Els? ember a király után. József Egyiptomban. Sándor Pál: wir werden im Hintergrund (= mi háttérben leszünk), el?l egy régi magyar minden megyében”. Gondoljunk csak az SZDSZ-re és magyar származású belügyminiszterükre, Kuncze Gáborra.

Újabb idézet: „Zsidó sohasem tud azonosulni a szállásadó néppel, mindig vendég marad.” Továbbá mintegy intésül adja tudtunkra: „Faji összetartás: a zsidóság ereje. Nem szidni, hanem követni kellene addig a határig, amin túl az igazsággal ütközik. Érdekes, amit szinte rokonszenvt?l f?tve ír: „A 20 éven aluli zsidók ártatlansága, meleg szíve és sok gyermeki bája: ezt kellene valahogy konzerválni a 20 éven felülieknek is. Ebb?l lehetne m?vészet. De tán csak ebb?l. És tán leghamarabb Magyarországon. Úgy látszik, kevés alkalmasabb talaja van most a zsidóknak.”
Majd mind a vendég népet, mind hazai szállásadóit ostorozva: „Amint a legigazabb antiszemiták a zsidók közül kerülnek ki, rájuk lehet bízni a faj megjavítását. Nem keresztelkedés, asszimiláció, hanem bels? felszabaduláson való szüntelen munka – miután a küls? megvan – segíthet csak a zsidókon... Ha már lesz elég becsületes zsidó, nyugodtan rájuk bízhatni a harcot a többi, a nyavalyás és ártalmas zsidó ellen annál inkább, mert a becsületes magyaroknak elég dolga a hitvány magyarok ellen megállni.”
Mint a magyar valóság iránti érzékeny hazafi, ? sem ignorálhatta a zsidóság Magyarországon kifejtett ambivalens tevékenykedését, mely napjainkban egyre aggasztóbb méreteket ölt, hisz „növeli, ki elfödi a bajt.”
Saját nemzetének s a hazai viszonyoknak jó ismer?jeként félt?-szeret?-korholó hévvel ostorozza népét. A majd 50 évnyi szünet után ma újra formálódó pénzarisztokrácia számára is van Kodálynak megfontolandó gondolata. A kár csak az, hogy tapasztalatom szerint a címzettek java része aligha fogékony, aminek oka az alacsony tudatszint.
„Régen a születés, szellem és pénz arisztokráciája egy volt. Akkor volt ariosztokrata kultúra. Ma rendesen mindegyik külön. Aki egyikhez tartozik, nem tartozik a másikhoz. Innét a sok diszharmónia. Régi m?dalaink ez arisztokrata kultúra maradványai.”
„Fels? tízezer: elfásult, jóllakott lelkek. (Zsíros kis szívek) A szegények kincse: elhasználatlan frissesség, fogékonyság. Ahol még az a hit nincs meg, hogy pénzen mindent meg lehet szerezni, ott még értékelik a pénzen megvehetetlen értékeket.”
Fél?, hogy a következ? kodályi diagnózis mindmáig érvényes: „Olyan országban, ahol a legjobb, legigazabb törekvést támadták mindig, ahol sárral dobáltak mindenkit, aki jót akart, ahol meggyanúsítottak egy Széchenyit, s ahol hazaárulónak bélyegeztek egy Szekf? Gyulát, ott valóban megtiszteltetés számba megy az ilyesmi, és inkább az ünnepeltetés a gyanús.”
Másutt figyelmeztetve óv mindazoktól, „akiknek szája ugyan tele van a hazával, de tetteikben saját kis érdekeiken felül nem emelkedtek soha.”
Ismét másutt ugyanazt a kérdést feszegeti, amelyre ?el?tte Babits Mihály a „Mi a magyar?” cím? remekmív? tanulmányában hasonlóképpen válaszol: „Általában a kultúrának az a sajátossága, hogy mindig újra meg kell tanulni. Pénzt, vagyont lehet örökölni, m?veltséget nem. Napirenden vannak a példák, hogy m?velt emberek gyermekei tanulatlan fajankók maradnak... Mindenki annyira m?velt és magyar, amennyire meg tudta szerezni. Csak szerzett m?veltség van, szerzett magyarság! Születés legföljebb kisebb-nagyobb disposítiót nyújt... Éppen mert nem faj a magyarság, hanem kultúra, csakis szerezhet?. Tényez?i: 1. nyelv, 2. zene, m?vészet, 3. történelmi életformák, államgondolat, katonai szervezet: Morális alapja: mindezekért való áldozatkészség.”
Sokak számára úgy t?nt, mintha Kodály a moszkovita hatalommal kollaborált volna. A fennálló hatalom ugyan, látván nemzetközi elismertségét és személyiségének roppant súlyát, szívesen kisajátította volna, s igyekezett ilyen tényben feltüntetni. ? azonban csak addig volt hajlandó együttm?ködni, ameddig h?n szeretett nemzete érdekei ezt megengedték. Lelke mélyén mindvégig szabad maradt, személyiségének szuverenitását semmi szín alatt nem adta föl. Mindvégig tisztában volt a magyarság kulturális túlélésében játszott küldetésének súlyával, mely fölismerés haláláig szül?földjéhez kötötte. Hajtsunk hát fejet el?tte! Hozzá mérhet? ember kett? vagy három ha születik egy évszázadban e Kárpátoktól övezett magyar öldön.

Lajdi Péter

Ajánló